

Відомості про автора

Буркова Людмила Василівна – Україна, м. Київ, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи ІОД НАПН України

Контактна інформація: тел. +38(044)-481-27-24

Буркова Людмила Васильевна – Украина, г. Киев, доктор педагогических наук, старший научный сотрудник, заместитель директора по научной работе ИОР НАПН Украины

Контактная информация: тел. +38(044)-481-27-24

Burcova Lyudmyla Vasylivna – Ukraine, Kyiv, Doctor of Science (Pedagogics), Senior scientific worker, deputy director of scientific work of Institute of gifted child of National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Contact information: +38(044)-481-27-24

УДК 37.013.42

М. Васильєва-Халатникова, канд. пед. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ДО НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ ЗІ СТУДЕНТАМИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядається проблема особливостей підготовки викладача до навчального заняття зі студентами вищого навчального закладу. Проаналізовано поняття "професіоналізм" і "майстерність" викладача вищого навчального закладу. Представлено алгоритм підготовки викладача до навчального заняття зі студентами.

Ключові слова: викладач вищого навчального закладу, професіоналізм, майстерність, студент вищого навчального закладу.

Постановка проблеми. Викладач вищого навчального закладу – ключова фігура в системі вищої освіти, яка забезпечує фундаментальну, професійну та практичну підготовку студентів вищого навчального закладу відповідних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів. Вдосконалення цієї системи багато в чому залежить від особистісних якостей, теоретичної та методичної підготовленості науково-педагогічного складу, його здатності проводити заняття з тими, хто навчається, на якісно новому сучасному рівні.

Сьогодні до викладача вищого навчального закладу пред'являються більш високі, ніж раніше вимоги. Це обумовлено не тільки потребами реформування вищої школи, а й сучасним трактуванням змісту процесу навчання, відповідно до якого, студент – не пасивний учасник цього процесу, а його активний суб'єкт, який бере участь у вирішенні різних дидактичних завдань. Такий підхід вимагає перегляду стратегії навчання та використання у навчальному процесі методів, що дозволяють навчити студентів мислити, активно опановувати знання, самостійно здобувати й оновлювати їх.

Досвід викладачів-новаторів кращих вищих навчальних закладів показує, що якість підготовки студентів значно зростає при такій організації навчання, коли викладачі знають і враховують, як загальний рівень розумового розвитку тих, хто навчається, так і особливості мислення окремих категорій студентів. Коли навчальні заняття проходять у вигляді вирішення певних пізнавальних завдань, в ході яких студенти не просто слухають і запам'ятовують, спостерігають і копіюють, а беруть активну участь в пошуку і, як би, відкритті нових знань, у вишукуванні нешаблонних прийомів роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтерпретація взаємозв'язку "професіоналізму" і "майстерності" відображена у ряді досліджень з педагогічної діяльності. Більшість вчених – А. М. Алексюк [1], О. О. Вербицький [2], В. Г. Кремень [3], Н. В. Кузьміна, О. О. Реан [4] та інші) – змістовно ототожнюють "професіоналізм" і "майстерність". Синонімічне вживання понять "професійна майстерність" та "педагогічна майстерність", що зустрічається іноді в педагогічній літературі, не є обґрунтованим.

Мета статті розкрити особливості підготовки викладача до навчального заняття зі студентами вищого навчального закладу.

Методологія дослідження. Поняття "педагогічна майстерність" охоплює собою тільки педагогічну діяльність і не містить в собі якісну характеристику виконання викладачем завдань у галузі наукової роботи. Разом з тим, педагогічна майстерність є центральним компонентом професійної майстерності викладача вищого навчального закладу в силу пріоритетності завдань, що вирішуються ним у ході педагогічної діяльності.

Деякі дослідники вважають категорію "професіоналізм" самостійною, що має лише точки дотику з "майстерністю", поняттям більш високого рівня. Наприклад, А. І. Кузьмінський визначає "професіоналізм педагогічної діяльності" як сукупність загальнокультурних, загальнотеоретичних, спеціальних і психолого-педагогічних знань, умінь передавати ці знання своїм вихованцям та самокорекції педагогічної діяльності; майстерність ж викладача, на її думку, засноване більше на його тактичних прикладних умінь (діяльнісний аспект) [5, с. 67–70]. Даний підхід до професіоналізму педагогічної діяльності, характерний для деяких інших вчених А. К. Маркової [6, с. 123–125], О. П. Мещанінов [7, с. 25–29] та інших, показує прагнення дослідників посилити в порівнянні з майстерністю методологічний акцент, особливо підкреслити роль професійного самовдосконалення викладача.

Кожен викладач повинен чітко уявляти собі, які роботи він повинен виконувати і як вони розподіляються за часом (що виконується в робочий час, а що – в особистий), який бюджет часу і його розподіл відповідно до видів робіт, норми витрат часу на виконання тих чи інших робіт. Знання нормативних положень допомагає викладачеві правильно планувати свою роботу, а реалізація наявних практичних і наукових рекомендацій, раціоналізують працю, і дотримання оптимального режиму праці та відпочинку – виконувати намічені плани з мінімальними витратами часу і фізичних зусиль.

Основним документом планування роботи викладача є індивідуальний план роботи на навчальний рік, що містить перелік, обсяг і терміни виконання всіх робіт. До розробки індивідуального плану на новий навчальний рік викладач приступає приблизно в квітні – травні поточного року, так як йому стає вже відомо, з якими навчальними групами, які навчальні заняття він буде проводити в майбутньому році, в якому обсязі, а також до яких роботам він буде залучатися.

Зрозуміло, жодна, навіть найвдаліша структура, не може бути універсальною. Викладач, розробляючи структуру заняття, повинен бути вільний у виборі методичних прийомів. Кожне заняття – результат педагогічної творчості викладача, який несе особисту відповідальність за його ефективність.

При виборі методичних прийомів викладач повинен виходити, перш за все, з міркувань педагогічної доцільності, враховувати при цьому склад і властивості аудиторії. В іншому випадку, якою б завершеною не була структура навчального заняття, викладачеві не вдасться забезпечити його високу ефективність. "Ми не говоримо викладачам, – вказував Д. Ушинський, – поступайте так чи інакше, але говоримо їм: вивчайте закони тих психічних явищ, якими ви хочете керувати, і дійте, порівнюючи з цими законами і тими обставинами, в яких ви хочете їх використати" [1, с. 34].

У зв'язку з цим видається надзвичайно важливим при підготовці до заняття – моделювання психології та діяльності студентів на занятті, що відбудеться. Викладач як би передбачає події заняття, перед його думкою проходять всі етапи сприйняття та засвоєння студентами досліджуваного матеріалу.

Моделювання дає можливість викладачеві намітити заходи заохочення результативності даного заняття з конкретною групою студентів і визначити обсяг необхідної підготовки для викладу відібраного матеріалу.

Щоб теоретичні положення, що містяться у викладі викладача, міцно вклалися у свідомість студентів, необхідно чітко дозувати інформацію. Повідомлення викладача повинно складатися з ланцюгу положень, кожне з яких підкріплюється відповідними прикладами, фактами з подальшими висновками. Розчленування повідомлення на окремі питання (підпитання) сприяє ретельній відбір матеріалу, робота над стилем викладу, акцентування уваги студентів на кожному новому положенні, логічні наголоси при підведенні підсумків.

Закінчуючи підготовку до заняття, викладач повинен ще раз перевірити співмірність його частин, продумати, з чого почати, як розташувати матеріал, як переходити від одного питання до іншого, як висловити головну думку.

Чітке формулювання головної думки, основної ідеї має особливе значення. Основна ідея повинна пронизувати весь зміст, бути своєрідним логічним стрижнем, навколо якого формується весь зміст. Це дозволяє зосередити увагу студентів і утримувати її протягом всього заняття.

У свою чергу, чітке виділення головної мети допомагає викладачу зробити відбір фактичного матеріалу та ілюстрацій, наочного матеріалу, якого, як відомо, повинно бути не багато, але й не мало, а рівно стільки, скільки треба для глибокого засвоєння матеріалу, що вивчається.

До числа найбільш поширених недоліків викладачів-початківців відносяться:

- відсутність головної проблеми;
- непослідовність при викладі досліджуваної теми;
- багатослівність;
- невміння чітко формулювати висунуті положення;
- відсутність аргументації;
- нестача або збиток наочності.

Це часто призводить до того, що студенти недостатньо засвоюють викладений матеріал, відчувають труднощі при конспектуванні.

Уникнути цих недоліків можна тільки одним шляхом – ретельною підготовкою і розробкою розгорнутого плану проведення заняття. У ньому, як правило, відображаються такі питання: тема заняття, з ким, коли і де таке заняття проводиться; навчальні та виховні цілі заняття; навчально-матеріальне забезпечення заняття; навчальні питання і їх короткий зміст; методичні вказівки; завдання студентам на самостійне опрацювання;

пропозиції викладача з удосконалення змісту та методики проведення даного заняття.

План проведення заняття, таким чином, відображає основний зміст матеріалу, що викладається, завдання, приклади, обґрунтування і т. д. розроблення такого розгорнутого плану дозволяє поглибити задум заняття, розподілити досліджуваний матеріал в часі, відкинути все зайве, сформулювати висновки і тим самим надати заняттю певну завершеність.

План проведення заняття пот рібен не стільки на самому занятті (часом він так вривається у свідомість викладача, що відпадає необхідність ним користуватися під час заняття), скільки для того, щоб викладач міг реалізувати свій задум.

Противники письмової підготовки до заняття стверджують, що план сковує творчість викладача, забирає в нього багато часу. Фіксація задуму навчального заняття вибраних методичних прийомів, письмове формулювання завдань і питань до курсантів, уточнення етапів заняття, переходів від одного етапу до іншого, конспектування матеріалу, що викладається, – все це дає можливість економити час заняття, вивільняє творчі сили викладача.

Не підлягає сумніву, що без плану проведення заняття немислимий успіх. Тільки на основі ретельної письмової підготовки до заняття викладач домагається справжньої майстерності, знаходять впевненість у собі, сміливіше вирішують методичні завдання.

Підготовка до заняття завершується репетицією, краще, якщо в спеціальному кабінеті з використанням інтерактивної дошки, засобів наочності і контролем за відео-магнітофонним записом.

Висновки. На закінчення зазначимо, що багато хто з провідних викладачів рекомендують підготовку до занять вести з дуже значним упередженням до розкладу. Йдучи на заняття, Ви повинні добре знати, про що Ви будете говорити на трьох – чотирьох наступних, і мати чітке уявлення про матеріал всієї дисципліни. Тоді Вам вдасться представити матеріал як систему знань, знайти і показати логічні внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки.

Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: Підручник для студ., асп. та мол. викл. вузів / А. М. Алексюк. Міжнародний фонд "Відродження". – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
4. Кузьмина Н. В., Реан А. А. Профессионализм педагогической деятельности. СПб., 1993. – 345 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / А. І. Кузьмінський – К.: Знання, 2005. – 486 с.
6. Маркова А. К., Розе Н. А. Профессионализм в воспитании и образовании // Основы общей и прикладной акмеологии. М., 1994. – С. 11 –39.
7. Мещанинов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: Монографія / О.П. Мещанинов. – Миколаїв: МДГУ ім. Петра Могили, 2005. – 460 с.

References

1. Alekseyuk A. M. Pedagogika vyshchoyi osvity Ukrainy: Istoriya. Teoriya: Pidruchnyk dlya stud., asp. ta mol. vykl. vuziv / A. M. Alekseyuk. Mizhnarodnyy fond "Vidrodzhennya". – K.: Lybid, 1998. – 558 s.
2. Verbytskyy A. A. Aktivnoe obuchenye v vysshey shkole: kontekstnyy podkhod. M.: Vyssh. shk., 1991. – 207 s.
3. Kremen V. H. Osvita i nauka v Ukraini – innovatsiyni aspekty. Stratehiya. Realizatsiya. Rezultaty / V. H. Kremen. – K.: Hramota, 2005. – 448 s.
4. Kuzmyna N. V., Rean A. A. Professyonalizm pedahohycheskoj deyatel'nosti. SPb., 1993. – 345 s.
5. Kuzminsky A. I. Pedagogika vyshchoyi shkoly : navch. posibnyk / A.I. Kuzminsky – K.: Znannya, 2005. – 486 s.
6. Markova A. K., Roze N. A. Professyonalizm v vospityanyu i obrazovanny // Osnovy obshchey y prykladnoy akmeolohyy. M., 1994. – S. 11 –39.
7. Meshchaninov O. P. Sучasni modeli rozvytku universytet-skoyi osvity v Ukraini: Monohrafiya / O.P. Myeshchaninov. – Mykolayiv: MDHU im. Petra Mohyly, 2005. – 460 s.

M. Vasylieva-Khalatnykova, Ph. D., Lecturer
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF PREPARATION OF THE TEACHER TO THE TRAINING SESSIONS WITH HIGHER SCHOOL STUDENTS

This paper addresses the problem of teacher training features to the training session with the students of higher education. There is analysis of the concept of "professionalism" and "skill" teachers of higher education. The algorithm of teacher training in the learning sessions with students. Teacher institution of higher education – a key figure in higher education that provides fundamental, professional and practical training of students of higher educational institutions in accordance with educational and educational levels. Improvement of the system depends largely on personal qualities, theoretical and methodological preparedness research and teaching staff, its ability to conduct sessions with the learners on a new date. This approach requires a revision and learning strategies used in educational process methods to teach students to think actively and acquire knowledge independently and update them.

Keywords: teacher of the university, professionalism, skill, a student of university.

М. Васильєва-Халатникова, канд. пед. наук, асистент.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ К УЧЕБНОМУ ЗАНЯТИЮ СО СТУДЕНТАМИ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассматривается проблема особенностей подготовки преподавателя к учебному занятию со студентами высшего учебного заведения. Проанализированы понятия "профессионализм" и "мастерство" преподавателя высшего учебного заведения. Представлен алгоритм подготовки преподавателя к учебному занятию со студентами.

Ключевые слова: преподаватель высшего учебного заведения, профессионализм, мастерство, студент высшего учебного заведения.

Відомості про автора

Васильєва-Халатникова Марина Олександрівна – Україна, м.Київ, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: marina_vasileva_@mail.ru.

Васильєва-Халатникова Марина Александровна – Украина, г.Київ, кандидат педагогических наук, асистент кафедры педагогика, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: marina_vasileva_@mail.ru.

Vasylieva-Khalatnykova Marina Olexandrivna – Ukraine, Kyiv, Ph. D., Lecturer of Pedagogics Chair of Psychology Department of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact information: marina_vasileva_@mail.ru.

УДК 378.041–057

Н. Головка, канд. пед. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються особливості самостійної роботи як складової навчального процесу у вищій школі. Посилення ролі самостійної роботи студентів принципово змінює організацію навчально-виховного процесу у виші. Це дає можливість формувати у студента здібності до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань, способах адаптації до професійної діяльності на сучасному етапі. Мета самостійної роботи – розширити і поглибити знання, уміння, отримані під час лекції, семінарів, попередити їх забування, розвивати індивідуальну схильність, обдарованість та здібності студента.

Ключові слова: самостійна робота, складова навчального процесу, вища школа, формування творчої особистості.

Постановка проблеми. Одне із основних завдань навчального процесу у вищій школі – навчити студентів самостійно працювати та поповнювати свої завдання. Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особи фахівця, здібного до саморозвитку, самоосвіти, інноваційної діяльності, тому виникає потреба посилення ролі самостійної роботи студентів, яка надасть можливість сформуванню у студента здібності до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань, способах адаптації до професійної діяльності на сучасному етапі. Вирішення цих завдань неможливе лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до студента. Головна мета самостійної роботи – розширити і поглибити знання, уміння, отримані під час лекції, семінарів, попередити їх забування, розвивати індивідуальну схильність, обдарованість та здібності студента.

Мета дослідження – розглянути специфіку і проблеми організації самостійної роботи студентів та визначити ефективні методи її організації з урахуванням вимог та умов сучасного суспільства, розкрити методи ефективної організації самостійної роботи студентів як цілісної системи освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми організації самостійної роботи різнобічно висвітлюються в працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря,

Є.Я.Голанта, Н.Г.Дайрі В. Козакова, Б.П. Єсіпова, І. Лернера, О. Мороза, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Л. Сущенко, М. Шкіля, О. Ярошенко, М. Дяченко та ін.

Самостійна робота – діяльність студентів, яка полягає в самостійному визначенні мети, завдань, засобів їх досягнення на основі пізнавальних потреб та інтересів; виборі власного пізнавального шляху, спрямованого на створення творчого освітнього продукту; аналізі результату.

Вчені по-різному підходять до визначення поняття "самостійна робота", розкриттю сутності, класифікації видів, значення самостійної роботи в навчальному процесі. Одними педагогами самостійна робота визначається як метод навчання, другими – як прийом учіння, третіми – як форма організації діяльності учнів, студентів.

Наприклад, Б.П. Єсіпов вважає, що самостійна робота учнів, яка входить в процес навчання – це така робота, яка виконується без безпосередньої участі вчителя, викладача, але за його завданнями в спеціально наданий для цього час, при цьому учні повинні свідомо досягнути поставленої мети, проявляючи свої зусилля і виражаючи в тій чи іншій формі результати своїх розумових здібностей" [1, с.15].

М.І. Махмутов вважає самостійну роботу найважливішим засобом формування активності і самостійності, причому передбачається широке використання в ній